

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
EVGENI TANCHEV
18 päivänä maaliskuuta 2021¹

Asia C-282/19

YT,
ZU,
AW,
BY,
CX,
DZ,
EA,
FB,
GC,
IE,
JE,
KG,
LH,
MI,
NY,
PL,
HD ja
OK

vastaan

**Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca – MIUR ja
Ufficio Scolastico Regionale per la Campania,
muu osapuoli:
Federazione GILDA-UNAMS**

(Ennakkoratkaisupyyntö – Tribunale di Napoli (Napolin alioikeus, Italia))

Ennakkoratkaisupyyntö – Määräaikainen työ – Direktiivi 1999/70/EY – Julkisella sektorilla työskentelevien katolisen uskonnon opettajien kanssa tehdyt sopimukset – Sellaisten toimenpiteiden puuttuminen, joilla pyritään ehkäisemään määräaikaisten työsopimusten väärinkäyttöä – Direktiivin 1999/70/EY liitteenä olevan puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohta – Perustellut syyt määräaikaisten työsopimusten uudistamista varten –

¹ Alkuperäinen kieli: englanti.

Oikeussuojakeinot – Uskonnollisten ryhmien asemaa koskeva SEUT 17 artiklan 1 kohta –
Perusoikeuskirjan 20, 21 ja 47 artikla – Perustuslailliset esteet unionin oikeuden soveltamiselle

1. Tämä Tribunale di Napolin (alioikeus, Napoli, Italia; jäljempänä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin) esittämä ennakkoratkaisupyyntö on jatkumoa useille asioille, jotka koskevat määräaikaisten työsopimusten käyttämistä julkisella sektorilla Italiassa ja kansallisia säännöksiä, jotka estävät niiden muuttamisen toistaiseksi voimassa oleviksi työsopimuksiksi.² Se kuuluu näiden ennakkoratkaisupyyntöjen yhteen alaryhmään, nimittäin niihin, jotka koskevat opettajien työskentelyä julkisissa kouluissa;³ nyt käsiteltävässä ennakkoratkaisupyyntössä tiedustellaan myös SEUT 17 artiklan 1 kohdan, jonka mukaan unioni kunnioittaa kirkkojen ja uskonnollisten yhdistysten asemaa, joka niillä on kansallisen lainsäädännön mukaisesti jäsenvaltioissa, eikä puutu siihen, vaikutusta menettelyn lopputulokseen. Tämä kysymys tulee esille, koska pääasian oikeudenkäynnin kantajat toimivat katolisen uskonnon opettajina italialaisissa julkisissa kouluissa.

2. Olen tullut siihen tulokseen, että pääasian tosiseikkojen perusteella uskonnollisille järjestöille ei anneta sen aseman osalta, joka niillä on kansallisen lainsäädännön mukaisesti, SEUT 17 artiklan 1 kohdassa taattavaa suojaa. Näin ollen pääasia voidaan ratkaista sen unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella, joka koskee Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY), Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE) ja julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) tekemästä määräaikaista työtä koskevasta puitesopimuksesta (jäljempänä puitesopimus) 28.6.1999 annettua neuvoston direktiiviä 1999/70/EY,⁴ sellaisena kuin sitä on tulkittu Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 21 artiklassa määrätyn uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellon ja perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisessä kohdassa taatun tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevan oikeuden valossa.⁵

3. Ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on kaksi keskeistä huolenaihetta. Ensinnäkin se, ovatko pääasian tosiseikoissa kyseessä ”perustellut syyt” määräaikaisten työsopimusten uudistamista varten, sellaisina kuin niistä määrätään puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdassa. Toiseksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko jäsenvaltion lainsäädäntöön sisältyvä, määräaikaisten työsopimusten toistaiseksi voimassa oleviksi työsopimuksiksi muuttamista koskeva kieltö, jonka Corte costituzionale (perustuslakituomioistuin, Italia) on vahvistanut,⁶ puitesopimuksen 5 lausekkeen mukainen tai onko se muutoin ristiriidassa unionin oikeuden, perusoikeuskirjan 21 artikla mukaan luettuna, kanssa.

² Ks. erityisesti tuomio 7.9.2006, Marrosu ja Sardino (C-53/04, EU:C:2006:517); tuomio 7.9.2006, Vassallo (C-180/04, EU:C:2006:518) ja tuomio 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166). Ks. myös määräys 1.10.2010, Affatato (C-3/10, ei julkaistu, EU:C:2010:574) ja alaviitteessä 3 mainitut tuomiot. Yksityisellä sektorilla työskentelyyn liittyvistä asioista ks. tuomio 3.7.2014, Fiamingo ym. (C-362/13, C-363/13 ja C-407/13, EU:C:2014:2044) ja tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859). On syytä huomata, että viimeksi mainitun tuomion 43 kohdassa unionin tuomioistuin totesi, että sillä, onko työnantaja julkinen vai yksityinen, ”ei ole merkitystä sen suojan kannalta, jonka työntekijä saa puitesopimuksen 5 lausekkeen nojalla”.

³ Tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401) ja tuomio 8.5.2019, Rossato ja Conservatorio di Musica F.A. Bonporti (C-494/17, EU:C:2019:387).

⁴ EYVL 1999, L 175, s. 43.

⁵ Säännöstä, jonka mukaan unionin johdettua oikeutta on tulkittava yhdenmukaisesti perusoikeuskirjan kanssa, annetuista lukuisista tuomioista ks. esim. tuomio 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, 78 kohta) ja tuomio 14.1.2021, Okrazhna prokuratura - Haskovo and Apelativna prokuratura - Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, 52 kohta).

⁶ 23.10.2018 annettu tuomio 248/18.

4. Olen tässä ratkaisuehdotuksessa tullut siihen tulokseen, ettei pääasian tosiseikkojen perusteella ole tullut esille sellaista seikkaa, joka vaikuttaisi SEUT 17 artiklan 1 kohdan mukaiseen katolisen kirkon asemaan, ja ettei perättäisten määräaikaisten työsopimusten käytölle ole puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdan mukaisia perusteltuja syitä.

5. Kun otetaan huomioon, että puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdalla ei ole välitöntä oikeusvaikutusta⁷ ja että jäsenvaltion lainsäädännössä ilmeisesti suljetaan yksiselitteisesti pois kantajien määräaikaisten työsopimusten muuttaminen toistaiseksi voimassa oleviksi,⁸ unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä jäsenvaltioiden tuomioistuimille asetettu velvollisuus tulkita asiaa koskevia kansallisia säännöksiä siten, että taataan 5 lausekkeen tehokkuus,⁹ ei kuitenkaan mene niin pitkälle, että edellytettäisiin jäsenvaltion oikeuden *contra legem* -tulkintaa, joka vaarantaisi oikeusvarmuuden tai taannehtivuuskiellon periaatteen.¹⁰

6. Unionin tuomioistuimen tuomiossaan Egenberger¹¹ vahvistamien periaatteiden mukaisesti ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on näin ollen velvollinen muuttamaan kantajien määräaikaiset työsopimukset toistaiseksi voimassa oleviksi työsopimuksiksi vain siinä tapauksessa, että heidän oikeuttaan olla joutumatta muun muassa uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kohteeksi, sellaisena kuin kyseistä oikeutta suojataan perusoikeuskirjan 21 artiklassa, ja perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan mukaista oikeuttaan tehokkaisuuteen oikeussuojakeinoihin tämän vääryyden korjaamiseksi on loukattu. Jos näin todetaan olevan, unionin oikeudessa edellytetään kyseessä olevien määräaikaisten työsopimusten toistaiseksi voimassa oleviksi muuttamista koskevan kiellon poistamista, jos kyseisen kansallisen oikeusjärjestyksen rakenteessa ei ole olemassa mitään sellaista oikeussuojakeinoa,¹² jolla voidaan vaikka liitännäisesti varmistaa kantajilla perusoikeuskirjan 21 ja 47 artiklan perusteella olevien oikeuksien kunnioittaminen.¹³

I Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

7. SEUT 17 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Unioni kunnioittaa kirkkojen ja uskonnollisten yhdistysten tai yhdyskuntien asemaa, joka niillä on kansallisen lainsäädännön mukaisesti jäsenvaltioissa, eikä puutu siihen.”

⁷ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. vastaavasti tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 79 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaisten työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 64 kohta).

⁸ Ks. jäljempänä 12 ja 14 kohdassa toistetut säännökset.

⁹ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 121, 122 ja 124 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaisten työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 65, 66 ja 68 kohta).

¹⁰ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 123 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaisten työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 67 kohta).

¹¹ Tuomio 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

¹² Tuomio 3.10.2013, Inuit Tapiriit Kanatami ym. v. parlamentti ja neuvosto (C-583/11 P, EU:C:2013:625, 104 kohta), jossa viitataan tuomioon 13.3.2007, Unibet (C-432/05 P, EU:C:2007:163, 40 kohta). Ks. myös jäljempänä 66 kohdassa toistettu tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaisten työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 70 kohta).

¹³ Tähän viitataan itsenäisenä oikeussuojakeinona, jolla pyritään ensisijaisesti riitauttamaan kansallisten säännösten yhteensopivuus unionin normien kanssa. Ks. äskettäin tuomio 24.9.2020, YS (Ylemmän henkilöstön ammatilliset lisäeläkkeet) (C-223/19, EU:C:2020:753, 96 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

8. Puitesopimuksen 5 lausekkeen otsikko on ”Väärinkäytöksiä ehkäisevät toimenpiteet”. Sen 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Perättäisten määräaikaisten työsopimusten tai työsuhteiden väärinkäytösten estämiseksi jäsenvaltiot kuultuaan työmarkkinaosapuolia kansallisen lainsäädännön, työehtosopimusten tai käytännön mukaan ja/tai työmarkkinaosapuolten on otettava käyttöön erityisten alojen ja/tai työntekijäryhmien tarpeiden mukaan yksi tai useita seuraavista toimenpiteistä, jos käytettävissä ei ole vastaavia oikeudellisia toimenpiteitä väärinkäytösten estämiseksi:

- a) perustellut syyt tällaisen työsopimuksen tai työsuhteen uudistamista varten;
- b) perättäisten määräaikaisten työsopimusten tai työsuhteiden enimmäiskokonaiskesto;
- c) tällaisten työsopimusten tai työsuhteiden uudistamisten lukumäärä.”

B Kansallinen oikeus

9. Kaikentyyppisissä ja -asteisissa oppilaitoksissa ja kouluissa toimivien katolisen uskonnon opettajien oikeudellista asemaa koskevista säännöistä 18.7.2003 annetun lain nro 186 (Legge del 18 luglio 2003, n. 186 – Norme sullo stato giuridico degli insegnanti di religione cattolica degli istituti e delle scuole di ogni ordine e grado, jäljempänä laki nro 186/2003) (GURI nro 170, 24.7.2003) 3 §:n 3 momentissa säädetään, että palvelussuhteiden vakinaistamiseksi järjestettyyn kilpailuun osallistuvilla katolisen uskonnon opettajilla on oltava alueellisesti toimivaltaisen hiippakunnan piispan myöntämä soveltuvuustodistus. Saman pykälän 8 momentin mukaan valituksi tulleiden hakijoiden palvelukseen ottamisesta toistaiseksi voimassa olevalla työsopimuksella päättää aluejohtaja yhteisymmärryksessä alueellisesti toimivaltaisen hiippakunnan piispan kanssa. Saman pykälän 9 momentissa säädetään, että hiippakunnan piispan myöntämän soveltuvuustodistuksen peruuttaminen on irtisanomisperuste.

10. Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY), Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE) ja julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) tekemästä määräaikaista työtä koskevasta puitesopimuksesta annetun direktiivin 1999/70/EY täytäntöönpanosta 6.9.2001 annetun asetuksen nro 368 (Decreto legislativo del 6 settembre 2001, n. 368 – Attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all’accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dall’UNICE, dal CEEP e dal CES, jäljempänä asetus nro 368/2001) 5 §:n 4 bis momentissa säädettiin seuraavaa:

” – – jos saman työnantajan ja saman työntekijän välinen työsuhde vastaavien tehtävien hoitoa koskevien perättäisten määräaikaisten sopimusten vuoksi on kestänyt yhteensä yli 36 kuukautta, kun mukaan luetaan sopimusten jatkaminen ja uudistaminen, työsuhde katsotaan sopimusten välisistä keskeytysjaksoista riippumatta – – toistaiseksi voimassa olevaksi työsuhteeksi”.¹⁴

¹⁴ Työsopimusten sääntelystä 15.6.2015 annetun asetuksen nro 81 (Decreto legislativo del 15 giugno 2015, n. 81 – Disciplina organica dei contratti di lavoro, jäljempänä asetus nro 81/2015) (GURI nro 144, 24.6.2015) 19 §:llä kumottiin ja korvattiin asetus nro 368/2001, ja siinä toistettiin olennaisin osin asetuksen nro 368/2001 5 §:n 4 bis momentti.

11. Asetuksen nro 368/2001 10 §:n 4 bis momentissa suljettiin pois saman asetuksen 5 §:n 4 bis momentin soveltaminen määräaikaisiin työsopimuksiin, jotka on tehty opettajien sekä hallinnollisen, teknisen ja avustavan henkilöstön sijaisuuksia varten opetus- ja koulutuspalvelujen jatkuvuuden turvaamiseksi.¹⁵

12. Julkishallinnossa tehtävän työn organisointia koskevista yleisistä säännöistä 30.3.2001 annetun asetuksen nro 165 (Decreto legislativo del 30 marzo 2001, n. 165 – Norme generali sull'ordinamento del lavoro alle dipendenze delle amministrazioni pubbliche, jäljempänä asetus nro 165/2001) (GURI nro 106, 9.5.2001, Supplemento ordinario) 36 §:n 1 momentissa säädetään, että julkishallinnon on yleisesti otettava henkilöitä työhön yksinomaan toistaiseksi voimassa olevien työsopimusten perusteella. Saman pykälän 2 momentissa kuitenkin säädetään, että työhönotossa voidaan soveltaa laissa säädettyjä joustavia sopimusjärjestelyitä väliaikaisten ja poikkeuksellisten tarpeiden täyttämiseksi. Saman pykälän 5 momentin mukaan ”siitä, että julkishallinto rikkoo työntekijöiden palvelukseenottoa tai työntekoa koskevia pakottavia säännöksiä, ei voi missään tapauksessa seurata toistaiseksi voimassa olevan työsuhteen syntyminen kyseiseen julkishallintoon, sanotun rajoittamatta tästä kyseiselle julkishallinnolle mahdollisesti aiheutuvaa vahingonkorvausvastuuta ja seuraamuksia. Kyseisellä työntekijällä on oikeus korvaukseen vahingosta, jota aiheutuu siitä, että työsuoritus on tehty pakottavien säännösten vastaisesti. – –”

13. Opetusta kaikentyyppisissä ja -asteisissa kouluissa koskevien voimassa olevien lainsäännösten kodifioidun tekstin hyväksymisestä 16.4.1994 annetun asetuksen nro 297 (Decreto legislativo del 16 aprile 1994, n. 297 – Approvazione del testo unico delle disposizioni legislative vigenti in materia di istruzione, relative alle scuole di ogni ordine e grado, jäljempänä asetus nro 297/1994) (GURI nro 115, 19.5.1994) katolisen uskonnon opetusta käsittelevän 309 §:n 1 momentissa säädetään, että yliopistoja lukuun ottamatta kaikentyyppisissä ja -asteisissa julkisissa kouluissa annettavasta katolisen uskonnon opetuksesta määrätään Italian tasavallan ja Pyhän istuimen välisessä sopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjassa, jotka on ratifioitu 25.3.1985 annetulla lailla nro 121, ja kyseisen pöytäkirjan 5 kohdan b alakohdassa määrättyissä sopimuksissa. Saman pykälän 2 momentin mukaan ”katolisen uskonnon opetusta varten asianomaisen oppilaitoksen johtaja antaa vuoden kestäviä tehtäviä yhteisymmärryksessä hiippakunnan piispan kanssa”. Asetuksen nro 297/1994 309 §:n 3 momentin mukaan katolisen uskonnon opettajat kuuluvat koulujen opetushenkilöstöön, ja heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muilla opettajilla. He kuitenkin osallistuvat ainoastaan sellaisten oppilaiden tai opiskelijoiden väli- ja loppuarviointiin, jotka ovat osallistuneet katolisen uskonnon opetukseen. Asetuksen nro 297/1994 309 §:n 4 momentin mukaan katolisen uskonnon opetuksessa arvosanojen antamisen ja kokeiden järjestämisen sijasta opettajien on valmisteltava ja annettava perheille erityinen arvio, joka liitetään koulutodistukseen ja joka koskee opiskelijan opetusta kohtaan osoittamaa kiinnostusta ja siitä saamaa hyötyä.

14. Kansallisen opetus- ja koulutusjärjestelmän uudistuksesta ja voimassa olevien lainsäännösten muuttamiseksi annettavasta valtuutuksesta 13.7.2015 annetun lain nro 107 (Legge n. 107 – Riforma del sistema nazionale di istruzione e formazione e delega per il riordino delle disposizioni legislative vigenti, jäljempänä laki nro 107/2015) (GURI nro 162, 15.7.2015) 1 §:n 95 momentissa säädetään, että lukuvuodelle 2015–2016 Ministero dell'Istruzione dell'università e della ricerca (opetus-, korkeakoulu- ja tutkimusministeriö) voi toteuttaa erityissuunnitelman, jonka mukaan opetushenkilökuntaa voidaan ottaa toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin kaikentyyppisiin ja -tasoisin julkisiin oppilaitoksiin.

¹⁵ Asetuksen nro 368/2001 10 §:n 4 bis momentti kumottiin asetuksella nro 81/2015, ja se toistetaan olennaisin osin asetuksen nro 81/2015 29 §:n 2 momentissa.

15. Kouluja koskevan 27.11.2007 tehdyn kansallisen työehtosopimuksen (Contratto collettivo nazionale di lavoro Scuola, jäljempänä 27.11.2007 tehty työehtosopimus) 40 §:n 5 momentin mukaan ”katolisen uskonnon opettajat otetaan [asetuksen nro 297/1994] 309 §:n nojalla palvelukseen vuoden pituisella tehtävää koskevalla sopimuksella, joka katsotaan jatketuksi, mikäli sovellettavissa oikeussäännöissä säädetyt ehdot ja edellytykset täyttyvät”.

16. Italian valtion ja Pyhän istuimen 18.2.1984 tekemän sopimuksen (jäljempänä 18.2.1984 tehty sopimus) 1 §:ssä määrätään seuraavaa:

”Italian tasavalta ja Pyhä istuin vahvistavat, että valtio ja katolinen kirkko ovat, kumpikin omassa luokassaan, itsenäisiä ja suvereneja ja kunnioittavat täysimääräisesti näitä periaatteita suhteissaan ja vastavuoroisessa yhteistyössä ihmiskunnan ja maan hyväksi.”

17. Kyseisen 18.2.1984 tehdyn sopimuksen 9 §:n 2 momentissa määrätään seuraavaa:

”Italian tasavalta, joka tunnustaa uskonnollisen kulttuurin arvon ja ottaa huomioon sen, että katolilaisuuden periaatteet ovat osa Italian kansan historiallista perintöä, turvaa edelleen koulujen tavoitteiden muodostamassa kehyksessä katolisen uskonnon opetuksen kaikenlaisissa ja -tasoisissa julkisissa kouluissa, jotka eivät ole yliopistoja.

Kunnioituksesta omantunnonvapautta ja vanhempien koulutusvastuuta kohtaan taataan jokaisen oikeus osallistua tai olla osallistumatta tähän opetukseen.

Oppilaaksi ilmoittautumisen yhteydessä oppilaat tai opiskelijat taikka heidän vanhempansa käyttävät tätä oikeutta kouluviranomaisten pyynnöstä, eikä tämä valinta voi johtaa minkäänlaiseen syrjintään.”

18. Italian kouluviranomaisen ja Italian episkopaalisen konferenssin välisen julkisissa kouluissa annettavasta katolisen uskonnon opetuksesta 16.12.1985 tehdyn sopimuksen (Intesa tra Autorità scolastica e la Conferenza Episcopale Italiana per l’insegnamento della religione cattolica nelle scuole pubbliche) 2 §:n 5 momentissa määrätään, että katolisen uskonnon opetusta antavat opettajat, joilla on hiippakunnan piispan myöntämä soveltuvuustodistus, jota tämä ei ole peruuttanut, ja jotka toimivaltaiset kouluviranomaiset nimittävät yhteisymmärryksessä hiippakunnan piispan kanssa kansallisen lainsäädännön mukaisesti.¹⁶

19. Kanonisen oikeuden koodeksin (Codex Iuris Canonici)¹⁷ 804 kaanonin 2 kohdan mukaan hiippakunnan piispan on huolehdittava siitä, että ne, jotka antavat uskonnon opetusta kouluissa, myös muissa kuin katolisissa kouluissa, hallitsevat erinomaisesti oikean uskonopin, että he elävät erinomaisesti kristinuskon oppien mukaisesti ja että heillä on erinomaiset opetustaidot.

II Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

20. YT ja 18 muuta kantajaa (jäljempänä kantajat) ovat katolisen uskonnon opettajia, joilla on määräaikainen työsopimus vastaajana olevan ministeriön kanssa. Työsuhde perustuu vuosittain tehtäviin nimityksiin, jotka uusitaan 27.11.2007 tehdyn työehtosopimuksen 40 §:n 5 momentin (edellä 15 kohta) nojalla automaattisesti. Kaikilla kantajilla on hiippakunnan piispan myöntämät todistukset soveltuvuudesta tähän tehtävään.

¹⁶ Ks. myös 18.2.1984 tehdyn sopimuksen lisäpöytäkirjan 5 kohta.

¹⁷ Tämä on katolisen kirkko-oikeuden eikä jäsenvaltion oikeuden säännös.

21. Kantajat otettiin palvelukseen kouluviranomaisen antamalla nimittämisasiakirjalla hiippakunnan piispan esityksestä. Kaikkien kysymyksessä olevien määräaikaisten työsopimusten kokonaiskesto ylittää 36 kuukautta (ks. edellä 10 kohta). Joissain tapauksissa sopimusten kesto ylittää 20 vuotta.¹⁸

22. Kantajat nostivat 31.7.2015 ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa kanteen, jossa he vaativat i) määräaikaisten työsopimustensa muuttamista toistaiseksi voimassa oleviksi ja toissijaisesti ii) vahingonkorvausta. Oikeudenkäyntiin osallistui lisäksi Federazione GILDA-UNAMS, 27.11.2007 tehdyn työehtosopimuksen allekirjoittanut ammattiliitto.

23. Vastaaajana oleva ministeriö kiistää kanteen.

24. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että direktiivi 1999/70 saatettiin osaksi Italian lainsäädäntöä asetuksella nro 368/2001 (edellä 10 ja 11 kohta). Sen 5 §:n 4 bis momentissa, sellaisena kuin se oli voimassa pääasiassa tosiseikkojen tapahtuma-aikaan, säädettiin erityisesti määräaikaisen työsuhteen muuttamisesta toistaiseksi voimassa olevaksi, jos saman työnantajan ja saman työntekijän välinen työsuhde on perättäisten määräaikaisten työsopimusten vuoksi kestänyt yhteensä yli 36 kuukautta.¹⁹

25. Näitä säännöksiä ja erityisesti edellytystä, joka koskee työsopimuksen muuttamista toistaiseksi voimassa olevaksi, ei kuitenkaan sovelleta julkisen sektorin työntekijöihin. Kuten edellä (12 kohdassa) esitettiin, näiden työntekijöiden osalta asetuksen nro 165/2001 36 §:ssä säädetään erityisesti, että julkishallinto voi käyttää työhönotossa määräaikaista työsopimuksia ainoastaan väliaikaisten tai poikkeuksellisten tarpeiden täyttämiseksi ja että mikä tahansa pakottavien säännösten rikkominen ei voi missään tapauksessa johtaa toistaiseksi voimassa olevien työsuhteiden syntymiseen. Työntekijöillä on sen sijaan oikeus saada viranomaisilta vahingonkorvausta.

26. Asetusta nro 165/2001 ei kuitenkaan sovelleta opetuksen alalla opettajien sekä hallinnollisen, teknisen ja avustavan henkilöstön sijaisuuksia varten tehtyihin määräaikaisiin työsopimuksiin (edellä 11 kohta).

27. Näin ollen Italian oikeuteen sisältyviä perättäisten määräaikaisten sopimusten tekemistä koskevia kieltoja ja seuraamuksia ei sovelleta opetuksen alalla.

28. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että kantajien työsuhteet ovat täysin epävarmoja ja vailla suojaa. Asetuksen nro 297/1994 309 §:ssä nimittäin säädetään, että oppilaitoksen johtajat vastaavat henkilöstön nimittämisestä vuosittain katolisen uskonnon opetusta varten hiippakunnan piispaa kuultuaan Italian tasavallan ja Pyhän istuimen välisen sopimuksen ja julkisissa kouluissa annettavaa katolisen uskonnon opetusta koskevien Italian kouluviranomaisen ja Italian episkopaalisen konferenssin välisten sopimusten (edellä 13 kohta) määräysten mukaisesti. Kyseisten sopimusten mukaan katolisen uskonnon opettajilla on oltava hiippakunnan piispan myöntämä soveltuvuustodistus, jota ei ole peruutettu, ja että toimivaltaiset kouluviranomaiset nimittävät heidät yhteisymmärryksessä hiippakunnan piispaa kanssa (edellä 18 kohta).

¹⁸ Kantajien kirjallisista huomautuksista ilmenee, että palvelussuhteen kesto vaihtelee 8 vuodesta aina 30 vuoteen.

¹⁹ Kuten edellä alaviitteessä 14 todettiin, mainittu säännös toistettiin olennaisin osin myöhemmin annetun asetuksen nro 81/2015 19 §:ssä.

29. Ainoan koskaan järjestetyn avoimen haun perusteella palvelukseen otettujen katolisen uskonnon opettajien soveltuvuustodistuksen, jonka hiippakunnan piispa on myöntänyt, peruuttaminen on lain nro 186/2003 3 §:n 9 momentin (edellä 9 kohta) nojalla myös irtisanomisperuste.

30. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin myös viittaa siihen, mitä se kutsuu unionin tuomioistuimen tuomioon Sciotto²⁰ perustuvan, puitesopimuksen 5 lausekkeen tulkinnasta annetun oikeuskäytännön ja Corte costituzionalen (perustuslakituomioistuin, Italia) oikeuskäytännön väliseksi ristiriidaksi; viimeksi mainittu tuomioistuin katsoi tuomiossa 248/18,²¹ että ”ei voida muuta kuin vahvistaa, että määräaikaisen työsuhteen muuttaminen toistaiseksi voimassa olevaksi koko julkisella sektorilla on vakiintuneen unionin ja kansallisen oikeuskäytännön mukaan mahdotonta”. Tästä näin ollen seurasi, ettei kansallinen tuomioistuin voi koskaan muuttaa työsuhteita toistaiseksi voimassa oleviksi julkishallinnon eri aloilla edes silloin, kun ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen näkemyksen mukaan puitesopimuksen 5 lausekkeessa tarkoitettuja tämän estäviä toimenpiteitä ei ole toteutettu.

31. Tuomio 248/2018 koski asetuksen nro 368/2001 10 §:n 4 bis momentin (edellä 11 kohta) ja asetuksen nro 165/2001 36 §:n 5, 5 ter ja 5 quarter momentin (edellä 12 kohta) perustuslainmukaisuuden valvontaa, ja siinä viitattiin muun muassa 7.3.2018 annettuun tuomioon Santoro²² ja 7.9.2006 annettuun tuomioon Marrosu ja Sardino.²³

32. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kyseenalaistaa direktiivin 1999/70, erityisesti puitesopimuksen 5 lausekkeen, täytäntöön panevan Italian lainsäädännön yhteensopivuuden perusoikeuskirjan 21 artiklan ja yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY²⁴ kanssa siltä osin kuin kyse on katolisen uskonnon opettajien erilaisesta kohtelusta muihin opettajiin verrattuna.

33. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että kaikki muut kuin katolisen uskonnon opettajat on lailla nro 107/2015 (edellä 14 kohta) käyttöön otetun erityissuunnitelman mukaisesti vakinaistettu ja heillä toisin sanoen on nyt toistaiseksi voimassa olevat työsuhteet, ja pohtii, onko perusoikeuskirjan 21 artiklan, puitesopimuksen 4 lausekkeen ja direktiivin 2000/78 1 artiklan nojalla mahdollista olla soveltamatta sellaisia kansallisia säännöksiä, jotka estävät määräaikaisen työsuhteen automaattisen muuttamisen toistaiseksi voimassa olevaksi, jos työsuhteen kesto ylittää tietyn enimmäisajan.

34. Näistä syistä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyytää unionin tuomioistuinta vastaamaan seuraaviin ennakkoratkaisukysymyksiin:

”1) Onko pelkästään kantajien kaltaisten katolisen uskonnon opettajien erilainen kohtelu Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklassa ja direktiivissä 2000/78/EY tarkoitettua uskontoon perustuvaa syrjintää, vai onko se, että työntekijälle myönnetty todistus soveltuvuudesta voidaan peruuttaa, asianmukainen peruste sille, että ainoastaan kantajien kaltaisia katolisen uskonnon opettajia kohdellaan eri tavoin kuin muita opettajia eivätkä he hyödy väärinkäytöksiä estävistä toimenpiteistä, joista määrätään Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY), Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE) ja

²⁰ Tuomio 25.10.2018 (C-331/17, EU:C:2018:859).

²¹ Edellä alaviite 6.

²² C-494/16, EU:C:2018:166.

²³ C-53/04, EU:C:2006:517.

²⁴ EYVL 2000, L 303, s. 16.

julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) tekemästä määräaikaista työtä koskevasta puitesopimuksesta 28.6.1999 annetun neuvoston direktiivin 1999/70/EY liitteenä olevan, 18.3.1999 tehdyn määräaikaista työtä koskevan puitesopimuksen 5 lausekkeessa?

- 2) Mikäli todetaan, että direktiivin 2000/78/EY 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua välitöntä, uskuntoon perustuvaa (1 artikla) ja perusoikeuskirjassa tarkoitettua syrjintää on tapahtunut, unionin tuomioistuimelta kysytään, mitä keinoja ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin voi käyttää poistaakseen tällaisen syrjinnän seuraukset, kun otetaan huomioon, että laissa 107/15 tarkoitettu erityinen palvelukseenottosuunnitelma, jonka johdosta opettajien työsuhteet on vakinaistettu ja heillä siten on toistaiseksi voimassa oleva työ sopimus, koski kaikkia muita kuin katolisen uskonnon opettajia, ja onko ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen näin ollen vahvistettava toistaiseksi voimassa oleva työsuhte vastaa jana olevaan hallintoviranomaiseen?
- 3) Onko direktiivin 1999/70/EY liitteenä olevan puitesopimuksen 5 lauseketta tulkittava siten, että se on esteenä sellaiselle nyt esillä olevan kaltaiselle kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan työsuhteita koskevia yleisen oikeuden säännöksiä, joiden tarkoitus on sanktioida perättäisten määräaikaisten työ sopimusten väärinkäyttöä siten, että määräaikainen sopimus muutetaan automaattisesti toistaiseksi voimassa olevaksi sopimukseksi työsuhteen jatkuessa yli tietyn ajan, ei sovelleta opetuksen alalla eikä varsinkaan katolisen uskonnon opettajiin, mikä mahdollistaa perättäisten määräaikaisten työ sopimusten tekemisen määräämättömäksi ajaksi; erityisesti kysytään, voiko hiippakunnan piispan hyväksynnän edellyttäminen olla puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettu perusteltu syy, vai onko se sitä vastoin katsottava perusoikeuskirjan 21 artiklassa tarkoitetuksi kielletyksi syrjinnäksi?
- 4) Mikäli kolmanteen kysymykseen vastataan myöntävästi, onko Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklan, direktiivin 1999/70/EY liitteenä olevan puitesopimuksen 4 lausekkeen ja/tai direktiivin 2000/78/EY 1 artiklan nojalla mahdollista jättää soveltamatta säännöksiä, joilla estetään määräaikaisen sopimuksen automaattinen muuttaminen toistaiseksi voimassa olevaksi työsuhteen jatkuessa yli tietyn ajan?”

35. Kirjallisia huomautuksia unionin tuomioistuimessa esittivät GILDA-UNAMS Federation (johon kaikki 18 kantajaa yhtyvät), Italian tasavalta ja Euroopan komissio. Istuntoa asianosaisten kuulemiseksi ei pidetty.

III Asian tarkastelu

A Alustavat huomautukset

1. SEUT 17 artiklan 1 kohdan asema riita-asian ratkaisemisessa

36. Toisin kuin Italian tasavalta väittää kirjallisissa huomautuksissaan, pääasian olosuhteet eivät vaikuta SEUT 17 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun uskonnollisen järjestön ”asemaan” jäsenvaltion oikeudessa. Italian tasavallan tutkittavaksi ottamisesta esittämä väite on näin ollen hylättävä.

37. Ensinnäkin, kuten komissio kirjallisissa huomautuksissaan totesi, soveltuvuustodistuksen antamisella katolisen uskonnon opettajille ei ole merkitystä työ sopimuksen määräaikaisuuden kannalta. Näin on siksi, että todistusta vaaditaan sekä määräaikaisten että toistaiseksi voimassa

olevien työsopimusten perusteella työskenteleviltä katolisen uskonnon opettajilta (ks. edellä 9 ja 18 kohta). Lisäksi sillä, että hiippakunnan piispa peruuttaa soveltuvuustodistuksen, on samat seuraukset molempien sopimusten perusteella työskenteleville opettajilla.

38. Lisäksi kahdessa aiemmassa ratkaisussa, joissa tulkittiin SEUT 17 artiklan 1 kohtaa, ilmaistiin selvästi, miltä osin SEUT 17 artiklan 1 kohdasta seuraava uskonnollisen järjestön ”asema” menetetään, jos siihen sovelletaan asiaa koskevia unionin oikeussääntöjä;²⁵ SEUT 17 artiklan 1 kohta tarjoaa siten ”ulospääsytien” tällaisesta soveltamisesta. Näin ei kuitenkaan ole nyt käsiteltävässä asiassa. Sen lisäksi, ettei hiippakunnan piispan toimivaltaa myöntää soveltuvuustodistus ole kyseenalaistettu, tämä toimivalta säilyy riippumatta siitä, onnistuvatko kantajat muuttamaan määräaikaiset työsopimuksensa toistaiseksi voimassa oleviksi.

39. Italian tasavallan kirjallisissa huomautuksissa esitetyt yleiset huolenaiheet, jotka liittyvät jäsenvaltion perustuslain mukaiseen kirkkojen riippumattomuuteen (ks. edellä 16 kohta) ja kirkon asemaan katolisen uskonnon opettajien hyväksymisessä (ks. edellä 9, 13 ja 18 kohta), eivät riitä SEUT 17 artiklan 1 kohdan soveltamiseen.

40. Italian tasavalta väittää kirjelmässään lisäksi, että jos 30 prosenttia katolisen uskonnon opettajista ei työskentele määräaikaisen työsopimuksen perusteella – mikä on edellä I osan B jaksossa esitetyn sääntelyn käytännön vaikutus –, katolisen uskonnon opetus Italian julkisissa kouluissa vaarantuu joustavuuden tarpeen vuoksi. Kaikki kantajat ovat kuitenkin työskennelleet vastaajan palveluksessa pitkään,²⁶ jotkut yli 20 vuotta. Tässäkään suhteessa ei ole selvää, mikä SEUT 17 artiklan 1 kohdan mukaisen ”aseman” kannalta vaarantuu, koska kysyntä on käytännössä ollut jatkuva.

41. Puitesopimuksen soveltaminen pääasian olosuhteisiin ei merkitse katolisen uskonnon Italian julkisissa kouluissa opettamisen valinnaisuuden arviointia, kuten Italian tasavalta väitti kirjallisissa huomautuksissaan. Se koskee pikemminkin valinnaista ainetta opettavien työoloja.

42. Siten, vaikka unionin tuomioistuin on todennut, että SEUT 17 artiklassa ilmaistaan unionin neutraliteetti suhteessa siihen, miten jäsenvaltiot järjestävät suhteensa kirkkoihin tai uskonnollisiin yhdistyksiin tai yhdyskuntiin,²⁷ se on myös katsonut, että kansallisten säännösten tavoitteena ei ole järjestää jäsenvaltion ja kirkkojen välisiä suhteita vaan yksinomaan myöntää työntekijöille, jotka ovat tiettyjen kirkkojen jäseniä, ylimääräinen vapaapäivä, joka on samana päivänä kuin näiden kirkkojen tärkeä uskonnollinen juhla.²⁸ Samalla tavalla kansallisilla säännöksillä, joiden nojalla jäsenvaltio voi tehdä 30 prosentin kanssa tietyn uskonnon opettajista perättäisiä määräaikaisia työsopimuksia ja jotka estävät tällaisten sopimusten muuttamisen

²⁵ Tuomiossa 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257) tarkastellussa asiassa vastaaja pyrki suojaamaan Saksan lainsäädännössä säädettyä rajoitettua tuomioistuINVALVONTAA, joka kohdistuu siihen, että kirkko määrittää direktiivin 2000/78 4 artiklan 2 kohdan nojalla, voiko Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV:n kaltainen työnantaja tai tämän puolesta kirkko itse päättää sitovasti, onko työpaikan hakijan tietty kristillinen uskonto kyseisen ammatillisen toiminnan luonteen tai työn suorittamiseen liittyvien yhteyksien vuoksi työtä koskeva, Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV:n eetokseen perustuva todellinen, perusteltu ja oikeutettu vaatimus. Ks. myös tuomio 11.9.2018, IR (C-68/17, EU:C:2018:696), jossa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohti, voivatko kirkot tai muut julkiset tai yksityiset organisaatiot, joiden eetos perustuu uskontoon tai vakaumukseen, määrätä itsenäisesti ja sitovasti sen, mikä muodostaa direktiivin 2000/78 4 artiklan 2 kohdan toisessa alakohdassa tarkoitettua vilpittömyyden ja uskollisuuden ”suhteessa järjestön eetokseen”, ja voivatko ne määrätä tämän osalta itsenäisesti myös – kuten Saksan perustuslaki oikeuttaa – samassa johtavassa asemassa olevien työntekijöiden uskollisuusvelvoitteiden porrastamisesta pelkästään työntekijän uskontokuntaan kuulumisen perusteella.

²⁶ Ks. edellä alaviite 18.

²⁷ Tuomio 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, 33 kohta), jossa viitataan tuomioon 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, 58 kohta) ja tuomioon 11.9.2018, IR (C-68/17, EU:C:2018:696, 48 kohta).

²⁸ Ibid.

toistaiseksi voimassa oleviksi siinäkin tapauksessa, että kyseessä on puitesopimuksen 5 lausekkeen mukainen väärinkäytös, ei pyritä järjestämään kyseisen jäsenvaltion ja katolisen kirkon välisiä suhteita.

2. SEUT 351 artikla ei edellytä ennakkoratkaisupyynnön tutkimatta jättämistä

43. Toisin kuin Italian tasavalta on kirjallisissa huomautuksissaan väittänyt, ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottamista ei voida kyseenalaistaa vetoamalla SEUT 351 artiklan ensimmäiseen kohtaan. Kyseisen määräyksen mukaan perussopimusten määräykset eivät vaikuta sellaisiin oikeuksiin tai velvollisuuksiin, jotka johtuvat jäsenvaltion kolmannen maan kanssa ennen unioniin liittymispäivää tekemästä sopimuksesta. Pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä oleva riita-asia ei kuitenkaan vaikuta Pyhän istuimen kanssa tehtyihin tai siihen liittyviin sopimuksiin, koska ne koskevat hiippakunnan piispojen toimivaltaa myöntää ja peruuttaa soveltuvuustodistuksia (ks. edellä 9 ja 18 kohta) – toimivaltaa, johon puitesopimuksen 5 lauseke ei vaikuta. SEUT 351 artiklassa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus täyttää ennen unioniin liittymistä sovitut kansainvälisoikeudelliset velvoitteet.²⁹ SEUT 351 artiklaa sovelletaan kuitenkin ainoastaan niihin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka vaikuttavat unionin oikeuden soveltamiseen.³⁰ Näin ei ole nyt käsiteltävässä asiassa.

3. Direktiivi 2000/78 on toissijainen oikeussääntö pääasian ratkaisemisen kannalta

44. Ensisijainen unionin oikeuden toimi, jota pääasiaan sovelletaan, on puitesopimus eikä direktiivi 2000/78. Pääasian olosuhteissa sekä väitetty syrjintä että esille tulevat oikeussuojakeinoihin liittyvät kysymykset on ratkaistava unionin primaarioikeuden, nimittäin perusoikeuskirjan 21 ja 47 artiklan, perusteella.

45. Puitesopimuksen 5 lausekkeesta annettu oikeuskäytäntö on merkityksellinen pääasian ratkaisemisen kannalta. Lisäksi ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee itse asiassa, edellyttääkö perusoikeuskirjan 21 artiklaan – määräys, jota puitesopimuksen 5 lausekkeessa on noudatettava – sisältyvä kielto syrjiä uskonnon perusteella, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin poistaa Italian lainsäädännössä olevan esteen kantajien määräaikaisten työsopimusten muuttamiselle toistaiseksi voimassa oleviksi. Lisäksi, koska puitesopimuksen 5 lauseke ei täytä edellytyksiä sille, että sillä olisi välitön oikeusvaikutus,³¹ pääasiaa on tarkasteltava unionin tuomioistuimen tuomion Egenberger perusteella.³² Välitöntä oikeusvaikutusta ei ollut myöskään kyseisessä asiassa, koska siinä oli kyse kahden yksityisen välisestä horisontaalisesta

²⁹ Ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (C-74/16, EU:C:2017:135, 97 kohta), jossa viitataan tuomioon 28.3.1995, Evans Medical ja Macfarlan Smith (C-324/93, EU:C:1995:84, 27 kohta); tuomioon 14.1.1997, Centro-Com (C-124/95, EU:C:1997:8, 56 kohta) ja tuomioon 21.12.2011, Air Transport Association of America ym. (C-366/10, EU:C:2011:864, 61 kohta).

³⁰ Ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania (C-74/16, EU:C:2017:135, 96 kohta). Ks. lisäksi lausunto 2/15 (Euroopan unionin ja Singaporen tasavallan välinen vapaakauppasopimus) 16.5.2017 (EU:C:2017:376, 253–256 kohta).

³¹ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 118 ja 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. vastaavasti tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 80 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaisten työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 64 kohta).

³² Tuomio 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

riidasta, joten asianosaiset vetosivat perusoikeuskirjan 21 artiklaan ja myös perusoikeuskirjan 47 artiklaan pyrkiessään poistamaan lainsäädännöllisen esteen oikeussuojakeinon käyttämiselle.³³

46. Asiakirja-aineistosta ilmenee, että moitittu erilainen kohtelu muodostuu siitä, että 30 prosenttia katolisen uskonnon opettajista työskentelee sellaisten määräaikaisten työsopimusten perusteella, joita ei voida jäsenvaltion lainsäädännön mukaan muuttaa toistaiseksi voimassa oleviksi, mikä johtaa syrjintään oikeussuojakeinojen saatavuudessa, kun tällaisia opettajia verrataan muihin julkisella sektorilla työskenteleviin opettajiin. Erimielisyyttä on myös puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdan mukaisesta perustellusta syyistä perättäisten määräaikaisten työsopimusten käyttöön.

47. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan näitä asioita kuitenkin säännellään puitesopimuksen 5 lausekkeella (ks. tarkemmin jäljempänä 59–62 kohta). Koska nyt käsiteltävässä asiassa keskeinen kysymys on se, onko jäsenvaltion lainsäädäntö, joka estää kantajien sopimusten muuttamisen toistaiseksi voimassa oleviksi, unionin oikeuden nojalla sivuutettava, ja puitesopimuksen 5 lausekkeen asema tästä päätettäessä, kantajien uskontoon perustuvasta syrjinnästä esittämiä väitteitä on tarkasteltava unionin primaarioikeuden, nimittäin perusoikeuskirjan 21 artiklan,³⁴ ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen, sellaisena kuin sitä suojataan perusoikeuskirjan 20 artiklassa,³⁵ perusteella. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen direktiivistä 2000/78 esittämässä ensimmäisessä ja toisessa ennakkoratkaisukysymyksessä käsitellään pelkästään oikeussuojakeinoja välittömän syrjinnän yhteydessä.³⁶ Unionin primaarioikeudessa ja tarkemmin sanoen perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklassa annettava suoja kattaa joka tapauksessa välillisen syrjinnän (ks. jäljempänä 71–75 kohta). Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä on jo pitkään katsottu, että kaikkea unionin oikeutta on tulkittava nyt perusoikeuskirjan 20 artiklasta ilmenevän yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mukaisesti,³⁷ kuten unionin toimien täytäntöön panemiseksi annettua jäsenvaltioiden lainsäädäntöäkin.³⁸

48. Tässä ratkaisuehdotuksessa omaksuttu lähestymistapa saa tukea unionin tuomioistuimen vakiintuneesta käytännöstä, kun perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklaa väitetään rikotun, asiayhteyksissä, jotka eivät koske pelkästään direktiiviä 2000/78. Tuomioissa Léger³⁹ unionin tuomioistuin tukeutui perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklaan tarkastellessaan sitä, oliko kantajaa syrjitty sukupuolisen suuntautumisen perusteella tavalla, jolla jäsenvaltio oli pannut täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2002/98/EY täytäntöönpanosta veren ja sen komponenttien tiettyjen teknisten vaatimusten osalta 22.3.2004 annetun komission direktiivin 2004/33/EY⁴⁰ liitteessä III olevan 2.1 kohdan.

³³ Pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä oleva tilanne eroaa siten ratkaisuista, joissa unionin tuomioistuin on tarkastellut samanaikaisesti puitesopimusta ja direktiiviä 2000/78 ja joissa ei tullut esille unionin primaarioikeutta, kuten perusoikeuskirjan määräystä, koskevaa kysymystä eikä vaatimusta jättää soveltamatta jäsenvaltion säännöstä, joka oli direktiivin vastainen. Ks. esim. tuomio 8.10.2020, Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu ym. (C-644/19, EU:C:2020:810) ja tuomio 28.2.2018, John (C-46/17, EU:C:2018:131).

³⁴ Tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872) ja tuomio 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België ym. (C-336/19, EU:C:2020:1031).

³⁵ Ks. esim. tuomio 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België ym. (C-336/19, EU:C:2020:1031); tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872) ja tuomio 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89).

³⁶ Direktiivissä 2000/78 säädetystä välittömästä syrjinnästä ks. tuomio 22.1.2019, Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43).

³⁷ Ks. klassisena esimerkkinä tuomio 1.3.2011, Association Belge des Consommateurs Test-Achats ym. (C-236/09, EU:C:2011:100).

³⁸ Ks. äskettäin esim. tuomio 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, 95 kohta). Uskontoon perustuvasta syrjinnästä ks. erityisesti tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 34 ja 35 kohta).

³⁹ Tuomio 29.4.2015 (C-528/13, EU:C:2015:288).

⁴⁰ EUVL 2004, L 91, s. 25.

49. Samaan tapaan unionin tuomioistuimen tuomiossa Glatzel,⁴¹ jossa tarkasteltiin väitteitä perusoikeuskirjan 20, 21 ja 26 artiklan rikkomisesta vammaisuuteen perustuvan syrjinnän osalta, direktiiviä 2000/78 tarkasteltiin ainoastaan siltä osin kuin oli tarpeen ”vammaisuuden” merkityksen määrittämiseksi.⁴² Tämä johtui siitä, että väitetty erilainen kohtelu liittyi siihen, miten jäsenvaltio oli pannut täytäntöön ajokorteista 20.12.2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/126/EY⁴³ liitteessä III olevan 6.4 kohdan (säännös, jonka väitettiin olevan pätemätön), joten syrjintää arvioitiin perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklan perusteella.

50. Näin ollen on korostettava, ettei direktiivi 2000/78 ole ainoa unionin oikeussääntö, jossa suojellaan lainvastaiselta syrjinnältä, perustuupa se sitten uskontoon, sukupuoliseen suuntautumiseen tai mihin tahansa muuhun perusoikeuskirjan 21 artiklassa mainittuun perusteeseen. Tuomiosta Léger ja muista edellä mainituista tuomioista seuraa nyt käsiteltävän asian kannalta, että kaikkia puitesopimuksen määräyksiä, myös 5 lauseketta, ja siihen liittyviä oikeussuojasääntöjä (ks. tarkemmin jäljempänä 63–77 kohta) on tulkittava perusoikeuskirjan 20 artiklassa vahvistetun yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa mainittujen kieltojen mukaisesti, uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltö mukaan luettuna, koska siitä määrätään unionin primaarioikeuden määräyksessä, toisin sanoen perusoikeuskirjan 21 artiklassa.⁴⁴ Sama pätee perusoikeuskirjan 47 artiklaan, koska riita-asian ratkaisemisen kannalta merkityksellinen on vakiintunut oikeuskäytäntö, joka koskee puitesopimuksen 5 lausekkeeseen liittyviä oikeussuojasääntöjä, jotka kuuluvat 47 artiklan soveltamisalaan.⁴⁵

51. Lisäksi jäsenvaltiot ovat perusoikeuskirjan 51 artiklan nojalla velvollisia noudattamaan perusoikeuskirjaa, sen 20, 21 ja 47 artikla mukaan luettuina, kun ne ”soveltavat” puitesopimuksen 5 lauseketta⁴⁶ – velvollisuus, joka ulottuu oikeussuojakeinoista määräämiseen.⁴⁷ Näin ollen Italian tasavalta ottaessaan käyttöön oikeussuojakeinoja määräaikaisten työ sopimusten väärinkäytöltä suojaamiseksi on velvollinen tekemään näin tavalla, jolla kunnioitetaan kantajien oikeutta olla joutumatta syrjinnän kohteeksi uskontonsa tai vakaumuksensa perusteella, kuten perusoikeuskirjan 21 artiklassa taataan, ja varmistamaan, että käytettävissä olevat oikeussuojakeinot ovat tehokkaita, kuten perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisessä kohdassa edellytetään.

⁴¹ Tuomio 22.5.2014 (C-356/12, EU:C:2014:350).

⁴² Ibid., 45 kohta.

⁴³ EUVL 2006, L 403, s. 18. Ks. myös tuomio 5.7.2017, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513), joka koskee siviili-ilmailun lentomiehistöä koskevien teknisten vaatimusten ja hallinnollisten menettelyjen säätämisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 216/2008 nojalla 3.11.2011 annetun komission asetuksen (EU) N:o 1178/2011 (EUVL 2011, L 311, s. 1) liitteessä I olevan FCL.065 kohdan b alakohdan pätevyuden riitauttamista. Riitauttamisen perusteena oli ikään perustuvan syrjinnän kiellon, sellaisena kuin siitä määrätään perusoikeuskirjan 21 artiklassa, rikkominen. Mainitun tuomion 42 kohdassa unionin tuomioistuin viittasi direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaan ja 4 artiklan 1 kohtaan, mutta vain muistuttaakseen, että se oli aiemmin katsonut, että lentoliikenteen turvallisuuden takaamisen tavoite on mainituissa säännöksissä tarkoitettu oikeutettu tavoite. Unionin tuomioistuin viittasi tuomioon 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 58 ja 69 kohta).

⁴⁴ Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin johdettua oikeutta on tulkittava perusoikeuskirjan mukaisesti. Ks. esim. tuomio 14.1.2021, Okrazhna prokuratura - Haskovo ja Apelativna prokuratura - Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, 52 kohta) ja tuomio 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, 78 kohta).

⁴⁵ Ks. esim. julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus Santoro (C-494/16, EU:C:2017:822, 53 kohta), jossa viitataan kolmeen asiaan, joissa oikeus tehokkaiisiin oikeussuojakeinoihin oli merkityksellinen puitesopimuksen 5 lausekkeen yhteydessä. Ne ovat tuomio 23.4.2009, Angelidaki ym. (C-378/07–C-380/07, EU:C:2009:250, 176 kohta); määräys 12.6.2008, Vassilakis ym. (C-364/07, ei julkaistu, EU:C:2008:346, 149 kohta) ja määräys 24.4.2009, Koukou (C-519/08, ei julkaistu, EU:C:2009:269, 101 kohta).

⁴⁶ Tuomio 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288, 40 kohta). Ks. myös edellä alaviitteessä 38 mainitut asiat. Unionin oikeuden soveltamisen käsitteestä ks. esim. äskettäin tuomio 6.10.2020, État luxembourgeois (Muutoksenhakuoikeus verotietopyyntöön) (C-245/19 ja C-246/19, EU:C:2020:795, 45 ja 46 kohta).

⁴⁷ Tuomio 22.12.2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811). Ks. äskettäin esim. julkisasiamies Pikamäen ratkaisuehdotus R.N.N.S. ja K.A. (C-225/19 ja C-226/19, EU:C:2020:679, 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

52. Perusoikeuskirjan 21 ja 47 artiklan asemaa näiden asioiden ratkaisemisessa tarkastellaan tarkemmin jäljempänä (63–77 kohdassa).

53. Näin ollen tässä ratkaisuehdotuksessa vastataan ainoastaan kolmanteen ja neljanteen ennakkoratkaisukysymykseen.

4. Lähestymistapa kolmanteen ja neljanteen kysymykseen vastaamiseen

54. Kolmannessa ennakkoratkaisukysymyksessä tiedustellaan, onko perättäisten määräaikaisten työsopimusten käyttöön perusteltu syy.⁴⁸ Mitä seurauksia oikeussuojakeinojen kannalta on sillä, jos todetaan, ettei tällaista perusteltua syytä ole? Neljännessä kysymyksessä tiedustellaan, mitä on tehtävä jäsenvaltion lainsäädännölle, joka estää unionin oikeudessa – mukaan lukien oikeusnormit, joilla on perustuslaillista arvoa – edellytetyn oikeussuojakeinon käyttämisen. Kolmanteen ja neljanteen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan näin ollen yhdessä.

55. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomautti, kantajat väittävät ensisijaisesti, että heitä on syrjitty sellaisiin opettajiin nähden, jotka hyötyivät lailla nro 107/2015 (edellä 14 kohta) tehdystä muutoksesta, jossa opettajien määräaikaisten työsopimukset muutettiin toistaiseksi voimassa oleviksi.

56. Totean kuitenkin, että unionin tuomioistuin on nimenomaisesti lain nro 107/2015 (edellä 14 kohta) yhteydessä katsonut, että ”kahteen eri ryhmään kuuluvien määräaikaisten työntekijöiden erilainen kohtelu, joka aiheutuu sovellettavan lainsäädännön muutoksesta, ei kuulu puitesopimuksen 4 lausekkeessa vahvistetun syrjintäkiellon periaatteen soveltamisalaan”.⁴⁹ Näin ollen 4 lauseke on merkityksetön pääasian kannalta, eikä sitä mainita vastauksessa neljanteen ennakkoratkaisukysymykseen.

57. Unionin tuomioistuimen tätä koskeva toteamus ei kuitenkaan heikennä mitenkään ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen laajempaa velvoitetta vaalia kantajien oikeutta olla joutumatta syrjinnän kohteeksi uskontonsa perusteella, sellaisena kuin sitä suojataan perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklassa; ensiksi mainittu on ilmaus unionin oikeuden mukaisesta yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta (ks. tarkemmin jäljempänä 63–77 kohta).

B Vastaus ennakkoratkaisukysymyksiin

58. Kolmanteen ja neljanteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että edellytys, jonka mukaan katolisen uskonnon opettajien on saatava hiippakunnan piispan hyväksyntä ennakoedellytyksenä julkisissa kouluissa opettamiselle, ei ole puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettu perusteltu syy määräaikaisten työsopimusten uudistamista varten. Pääasian olosuhteissa, ja koska puitesopimuksen 5 lausekke ei täytä edellytyksiä sille, että sillä olisi välitön oikeusvaikutus, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta kansalliseen lainsäädäntöön sisältyvää ehdotonta kieltoa, joka estää määräaikaisten työsopimusten muuttamisen toistaiseksi voimassa oleviksi, vain, jos muuttamatta jättäminen

⁴⁸ Italian tasavallan kirjallisissa huomautuksissa annetaan ymmärtää, ettei pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä oleva perättäisten määräaikaisten työsopimusten käyttö ole väärinkäytös. Koska tästä seikasta ei ole esitetty ennakkoratkaisukysymystä, ehdotan, että jos asiasta on epäselvyyttä, sitä käsitellään ennakkoratkaisua pyytäneessä tuomioistuimessa, joka tuntee kaikki asian kannalta merkitykselliset tosiseikat.

⁴⁹ Tuomio 8.5.2019, Rossato ja Conservatorio di Musica F.A. Bonporti (C-494/17, EU:C:2019:387, 44 kohta), jossa viitataan tuomioon 21.11.2018, Viejobueno Ibáñez ja de la Vara González (C-245/17, EU:C:2018:934, 50 ja 51 kohta). Ks. tuomio 8.10.2020, Universitatea ”Lucian Blaga” Sibiu ym. (C-644/19, EU:C:2020:810).

johtaa uskontoon tai vakaumukseen perustuvaan perusoikeuskirjan 21 artiklan vastaiseen syrjintään ja jos perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan vastaisesti ei ole käytettävissä tehokasta oikeussuojakeinoa tämän vääryyden korjaamiseksi, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on määritettävä. Siinä tapauksessa kaikkia jäsenvaltion oikeussääntöjä, joita ei voida tulkita perusoikeuskirjan 21 artiklassa määrätyn uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellon ja sen rikkomista varten perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisessä kohdassa taattujen oikeussuojakeinojen mukaisesti, on jätettävä soveltamatta, mikä koskee myös luonteeltaan perustuslaillisia sääntöjä.

1. Johdanto

59. Puitesopimusta sovelletaan opetusalan henkilöstöön.⁵⁰ Italian tasavalta ei ole ottanut käyttöön toimenpiteitä, joilla rajoitetaan puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan b ja c alakohdassa tarkoitettuja perättäisten määräaikaisten työsopimusten enimmäiskokonaiskestoja tai tällaisten työsopimusten uudistamisten lukumäärää. Italian lainsäädäntöön ei myöskään vaikuta sisältyvän toimenpiteitä, jotka vastaisivat puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdassa mainittuja toimenpiteitä.⁵¹ Puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdassa kuitenkin veloitetaan jäsenvaltiot perättäisten määräaikaisten työsopimusten tai -suhteiden väärinkäytön estämiseksi ottamaan tosiasiallisesti ja sitovasti käyttöön vähintään yksi kyseisessä lausekkeessa luetelluista toimenpiteistä, jos niiden kansalliseen oikeuteen ei sisälly vastaavia oikeudellisia toimenpiteitä.⁵² Siten 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja ”perustel[tuja] sy[itä] tällaisen työsopimuksen tai työsuhteen uudistamista varten” on näin ollen pidettävä tapana estää väärinkäytöksiä.⁵³

2. Ei perusteltua syytä uudistamiseen

60. Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ”perusteltujen syiden käsite on ymmärrettävä siten, että sillä tarkoitetaan määrätyle toiminnalle ominaisia täsmällisiä ja konkreettisia olosuhteita, joilla voidaan tuossa nimenomaisessa yhteydessä oikeuttaa perättäisten määräaikaisten työsopimusten käyttäminen. Nämä olosuhteet voivat perustua muun muassa niiden työtehtävien erityiseen luonteeseen, joiden suorittamiseksi tällaiset työsopimukset on tehty, sekä näille tehtäville luontaisiin ominaispiirteisiin tai mahdollisesti siihen, että jäsenvaltio pyrkii hyväksyttävään sosiaalipoliittiseen päämäärään.”⁵⁴

61. On tarkistettava, vastaako näiden sopimusten uudistaminen todellisuudessa todellista tarvetta ja onko se sopiva ja tarpeellinen keino tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi.⁵⁵ Arviointiperusteet eivät kuitenkaan voi olla ”objektiivisia”, jos ne eivät eroa aineellisesti mitenkään arviointiperusteista, joita sovelletaan työntekijöihin, joilla on toistaiseksi voimassa oleva työsopimus ja jotka hoitavat samaa työtehtävää kuin työntekijät, joilla on määräaikainen

⁵⁰ Tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401, 69 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁵¹ Ibid., 84 ja 85 kohta.

⁵² Tuomio 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. lisäksi esim. tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 55 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 54 kohta).

⁵³ Tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401, 86 kohta), jossa viitataan tuomioon 4.7.2006, Adeneler ym. (C-212/04, EU:C:2006:443, 67 kohta) ja tuomioon 3.7.2014, Fiamingo ym. (C-362/13, C-363/13 ja C-407/13, EU:C:2014:2044, 58 kohta). Ks. myös esim. tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 38 kohta).

⁵⁴ Tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 39 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁵⁵ Ks. esim. tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 28 kohta).

työsopimus. Viitataan tältä osin edellytykseen, jonka mukaan katolisen uskonnon opettajilla on oltava voimassa oleva, hiippakunnan piispan myöntämä soveltuvuustodistus ja joka koskee sekä sellaisia katolisen uskonnon opettajia, joilla on määräaikainen työsopimus, että sellaisia opettajia, joilla on toistaiseksi voimassa oleva työsopimus (ks. edellä 9 ja 18 kohta). Sen kaltaiset tekijät, että katolisen uskonnon opetuksen osallistuvien arvosteluun sovelletaan erityissäantöjä (ks. edellä 13 kohta) ja että kyseessä on valinnainen aine (ks. edellä 17 kohta), eivät riitä erottamaan kyseisen aineen opettajia muista opettajista keskeisten työtehtävien osalta (edellä 13 kohta).

62. Vaikka sitä ei mainita kolmannessa ennakkoratkaisukysymyksessä, Italian tasavallan väitteissä viitataan joustavuuden tarpeeseen⁵⁶ valinnaisen aineen opetuksessa. Joustavuuden tarvetta⁵⁷ on käytännössä kuitenkin vaikea hyväksyä ”todelliseksi” tarpeeksi, koska monet kantajista ovat työskennelleet määräaikaisten työsopimusten perusteella yli 20 vuotta. Kyseessä ei ole luonteeltaan väliaikainen tarve,⁵⁸ mistä osoituksena on ”niiden perättäisten sopimusten lukumäärä, joita saman henkilön kanssa on tehty tai jotka on tehty samojen työtehtävien suorittamiseksi”.⁵⁹ Unionin tuomioistuin on katsonut, että määräaikaista sopimuksia ei voida uudistaa sellaisia työtehtäviä varten, jotka tavanomaisesti kuuluvat kyseisen toimialan toimintaan vakituisesti ja pysyvästi.⁶⁰ Pääasian oikeudenkäynnissä työsuhteiden kesto osoittaa, että perättäisten määräaikaisten työsopimusten käytöllä täytetään vastaajana olevan työnantajan ”pysyviä ja jatkuvia henkilöstötarpeita” siitä huolimatta, että katolisen uskonnon opetus on valinnainen aine.⁶¹ Lisäksi kyseessä olevassa lainsäädännössä ei aseteta mitään edellytystä sen konkreettiselle selvittämiselle, onko perättäiset määräaikaiset työsopimukset uudistettu väliaikaisia tarpeita varten,⁶² eikä sillä ole sosiaalipoliittista päämäärää.⁶³

3. *Seuraukset oikeussuojakeinojen kannalta*

63. Pääasian oikeudenkäyntiä mutkistavat seuraavat kolme seikkaa. Ensinnäkin ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, ettei kantajilla ole jäsenvaltion lainsäädännön perusteella lainkaan käytettävissään oikeussuojakeinoja, joilla he voisivat vedota puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan mukaisiin oikeuksiinsa, koska kyseisen lainsäädännön mukaan heillä ei ole oikeutta työsopimustensa muuttamiseen toistaiseksi voimassa oleviksi eikä vahingonkorvaukseen (edellä 27 kohta).⁶⁴ Tämän seurauksena pääasiassa voidaan toiseksi soveltaa perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäistä kohtaa. Kolmanneksi pääasiassa voidaan soveltaa uskontoon perustuvan syrjinnän kieltoa, sellaisena kuin siitä määrätään perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa, kuten myös perusoikeuskirjan 20 artiklaan sisältyvää yhdenvertaisen kohtelua taetta, koska puitesopimuksen 5 lauseketta on tulkittava perusoikeuskirjan määräysten mukaisesti⁶⁵ ja

⁵⁶ Unionin tuomioistuin on tunnustanut tämän perustelluksi koulutusalan yhteydessä. Tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401, 95 kohta).

⁵⁷ Ibid., 97, 99, 104 ja 108 kohta; tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 57 kohta).

⁵⁸ Tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401, 91 ja 100 kohta).

⁵⁹ Ibid., 102 kohta. Ks. myös tuomio 26.1.2012, Küçük (C-586/10, EU:C:2012:39, 40 kohta).

⁶⁰ Tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 49 kohta).

⁶¹ Ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2019:874, 50 kohta), jossa viitataan tuomioon 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, 49 kohta).

⁶² Tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 50 ja 51 kohta).

⁶³ Vakiintuneessa oikeuskäytännössä näihin kuuluvat raskauden ja äitiyden suojelu ja se, että naiset ja miehet voisivat yhteensovittaa työ- ja perhe-elämää koskevat velvoitteensa. Esim. tuomio 26.11.2014, Mascolo ym. (C-22/13, C-61/13–C-63/13 ja C-418/13, EU:C:2014:2401, 93 kohta).

⁶⁴ Vertaa esim. tilanteeseen, jota unionin tuomioistuin tarkasteli 25.10.2018 antamassaan tuomiossa Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 63 kohta) ja jossa Italian tasavalta väitti, että johtohenkilöiden korvausvastuu voisi olla tehokas toimenpide.

⁶⁵ Ks. esim. tuomio 14.1.2021, Okrazhna prokuratura - Haskovo ja Apelativna prokuratura - Plovdiv (C-393/19, EU:C:2021:8, 52 kohta) ja tuomio 19.3.2019, Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, 78 kohta).

jäsenvaltiot ovat velvollisia kunnioittamaan perusoikeuskirjan 20 artiklaa ja 21 artiklan 1 kohtaa 5 lausekkeen täytäntöön panevien toimenpiteidensä yhteydessä,⁶⁶ oikeussuojakeinoja koskevat toimenpiteet mukaan luettuina.⁶⁷ Toimenpiteillä, ”joita [kansallinen] lainsäätäjä toteuttaa määrätäkseen seuraamuksia siitä, että yksityisen sektorin työnantajat käyttävät väärin [määräaikaista] työsopimuksia, pannaan täytäntöön unionin oikeutta”.⁶⁸ Kantajat moittivat jäsenvaltion lainsäädännön perusteella käytettävissään olevia oikeussuojakeinoja, jotka ovat epäedullisia, kun niitä verrataan muiden julkisen sektorin opettajien, jotka ovat työskennelleet määräaikaisten työsopimusten perusteella yli 36 kuukautta, käytettävissä oleviin oikeussuojakeinoihin. Kantajien mukaan tämä erilainen kohtelu liittyy heidän uskontoonsa.

64. Ellei näitä kolmea tekijää olisi, puitesopimus ei mitenkään velvoittaisi ennakkoratkaisua pyytäneitä tuomioistuinta poistamaan yksiselitteistä lainsäädännöllistä estettä kantajien määräaikaisten työsopimusten muuttamiselle toistaiseksi voimassa oleviksi. On syytä muistuttaa, että asetuksen nro 165/2001 36 §:n 5 momentin mukaan ”siitä, että julkishallinto rikkoo työntekijöiden palvelukseen ottamista tai työntekoa koskevia pakottavia säännöksiä, *ei voi missään tapauksessa seurata toistaiseksi voimassa olevan työsuhteen syntyminen kyseiseen julkisyhteisöön, sanotun kuitenkin rajoittamatta tästä kyseiselle julkisyhteisölle mahdollisesti aiheutuvaa vahingonkorvausvastuuta ja seuraamuksia*” (edellä 12 kohta, kursivointi tässä). Lukuvuodelle 2015–2016 nimenomaisesti suunniteltuja muutoksia (edellä 14 kohta) ei myöskään ole ilmeisesti mahdollista tulkita siten, että ne koskisivat myös kantajia.

65. Määräaikaisten työsopimusten väärinkäytöstä määrättävien seuraamusten kannalta merkitykselliset periaatteet on esitetty vakiintuneesti oikeuskäytännössä. Kansallisten viranomaisten tehtävänä on toteuttaa rikkomisen osalta toimenpiteet, jotka ovat oikeasuhteisia ja riittävän tehokkaita ja ennalta ehkäiseviä,⁶⁹ jotta unionin oikeuden rikkomisen seuraukset poistettaisiin.⁷⁰ Puitesopimuksessa ei aseteta jäsenvaltioille yleistä velvollisuutta säätää määräaikaisten työsopimusten muuttamisesta toistaiseksi voimassa oleviksi sopimuksiksi. Kyseisen jäsenvaltion sisäiseen oikeusjärjestykseen on kuitenkin sisällyttävä muu tehokas toimenpide määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön estämiseksi ja tarvittaessa seuraamusten määräämiseksi siitä.⁷¹ Tämä on kansallisen menettelyllisen itsemääräämisoikeuden piiriin kuuluva asia, jossa on noudatettava vastaavuus-⁷² ja tehokkuusperiaatteita.⁷³ Kansallisen oikeuden säännösten tulkinta tässä suhteessa kuuluu yksinomaan ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, jonka on määritettävä, estetäänkö kansallisella lainsäädännöllä asianmukaisesti

⁶⁶ Tuomio 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288, 40 kohta); tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 34 ja 35 kohta) ja tuomio 3.2.2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89). Unionin oikeuden soveltamisen käsitteestä ks. esim. äskettäin tuomio 6.10.2020, État luxembourgeois (Muutoksenhakuoikeus verotietopyyntöön) (C-245/19 ja C-246/19, EU:C:2020:795, 45 ja 46 kohta).

⁶⁷ Tuomio 22.12.2010, DEB (C-279/09, EU:C:2010:811). Ks. äskettäin esim. julkisasiamies Pikamäen ratkaisuehdotus R.N.N.S. ja K.A. (C-225/19 ja C-226/19, EU:C:2020:679, 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁶⁸ Tuomio 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166, 40 kohta).

⁶⁹ Tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 57 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷⁰ Esim. tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 88 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷¹ Tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷² Vastaavuusperiaate ei kuitenkaan edellytä sellaisen päätelmän tekemistä, että kantajien asema ”vastaa” niiden julkisella sektorilla työskentelevien opettajien asemaa, joiden määräaikaiset työsopimukset on jo muutettu toistaiseksi voimassa oleviksi. Tämä johtuu siitä, että vastaavuusperiaate viittaa *luonteeltaan täysin jäsenvaltion sisäisiin* kansallisiin vaatimuksiin eikä jäsenvaltion toteuttamiin toimenpiteisiin, jotka koskevat unionin oikeusjärjestyksessä vahvistettujen oikeuksien käyttöä. Ks. tuomio 7.3.2018, Santoro (C-494/16, EU:C:2018:166, 40 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷³ Ibid., 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen. Ks. myös esim. tuomio 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

määräaikaisten työsopimusten väärinkäyttö – jolle puitesopimuksen 5 lauseke on esteenä – ja määrätäänkö siinä asianmukaisia seuraamuksia siitä.⁷⁴ Unionin tuomioistuin voi kuitenkin ohjata ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen arviointia asiassa.⁷⁵

66. Silloin, kun asiaan ei liity perusoikeuskirjasta johtuvia oikeuksia koskevaa ulottuvuutta, oikeuskäytännössä asetetaan rajoituksia ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tulkintavelvollisuuksille; ne perustuvat siihen seikkaan, ettei puitesopimuksen 5 lauseke täytä edellytyksiä sille, että sillä olisi välitön oikeusvaikutus.⁷⁶ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on velvollinen tekemään toimivaltansa rajoissa ”kaiken mahdollisen ottamalla huomioon kansallisen oikeuden kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja taatakseen” puitesopimuksen täyden tehokkuuden.⁷⁷ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei kuitenkaan ole velvollinen jättämään soveltamatta *contra legem* jäsenvaltion oikeuden säännöksiä, kuten edellä 64 kohdassa mainittua säännöstä, jossa nimenomaisesti evätään kantajilta oikeus heidän työsopimustensa muuttamiseen toistaiseksi voimassa oleviksi, koska tällainen velvollisuus olisi ristiriidassa unionin oikeuteen sisältyvien oikeusvarmuutta ja taannehtivuuskieltoa koskevien periaatteiden kanssa.⁷⁸ Ilmaisia ”*ei voi*” (ks. edellä 64 kohta) vaikuttaisi olevan mahdotonta tulkita niiden oikeussuojakeinoja koskevien seurausten mukaisesti, jotka liittyvät siihen, ettei puitesopimuksen 5 lausekkeeseen erottamattomasti kuuluvia velvollisuuksia täydetä. Unionin tuomioistuin totesi äskettäin, että ”siinä tapauksessa, että kansallinen tuomioistuin päätyisi katsomaan, että määräaikaisten työsopimusten muuttaminen toistaiseksi voimassa oleviksi sopimuksiksi – ei olisi mahdollista, koska se johtaisi Kreikan perustuslain 103 §:n 7 ja 8 momentin *contra legem* -tulkintaan, kyseisen tuomioistuimen olisi tarkistettava, onko Kreikan oikeudessa olemassa tältä osin muita tehokkaita toimenpiteitä”.⁷⁹ Jos tässä olisi koko kuva, yhtyisin Corte costituzionalen toteamukseen, jonka mukaan ”ei voi muuta kuin vahvistaa, että määräaikaisen työsuhteen muuttaminen toistaiseksi voimassa olevaksi koko julkisella sektorilla on vakiintuneen unionin ja kansallisen oikeuskäytännön mukaan mahdotonta”.⁸⁰

67. Kun perusoikeuskirjan 21 ja 47 artikla tulevat kuvaan mukaan, jäsenvaltioiden tuomioistuinten on kuitenkin tehtävä enemmän. Unionin tuomioistuimen tuomiossa Egenberger⁸¹ vahvistettiin, että perusoikeuskirjan 21 artikla sekä sen 47 artikla riittävät itsessään eikä tarvita unionin oikeuden tai kansallisen oikeuden tarkempia säännöksiä, jotta yksityiset saisivat oikeuden, johon he voivat vedota sellaisenaan.⁸² Mainitussa tuomiossa katsottiinkin, että kansallisella tuomioistuimella oli velvollisuus jättää soveltamatta kansallisia säännöksiä, jos tämä

⁷⁴ Tuomio 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, 34 ja 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. myös esim. tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 89 ja 90 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷⁵ Tuomio 14.9.2016, Pérez López (C-16/15, EU:C:2016:679, 36 kohta). Ks. myös esim. tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 91 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁷⁶ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. vastaavasti tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 79 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 64 kohta).

⁷⁷ Tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 101 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. myös esim. tuomio 10.3.2011, Deutsche Lufthansa (C-109/09, EU:C:2011:129, 56 kohta); tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 69 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen) ja tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 121–124 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen); ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 65 ja 66 kohta).

⁷⁸ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 123 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 67 kohta).

⁷⁹ Tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 70 kohta).

⁸⁰ Edellä 30 kohta.

⁸¹ Tuomio 17.4.2018 (C-414/16, EU:C:2018:257).

⁸² Ibid., 78 kohta. Ks. myös perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa määrätystä uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellostä tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 36 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

on tarpeen perusoikeuskirjan 21 ja 47 artiklassa suojattujen oikeuksien tehokkuuden takaamiseksi.⁸³ Näitä periaatteita sovelletaan pääasiaan siitä riippumatta, ettei puitesopimuksen 5 lausekkeella ole välitöntä oikeusvaikutusta,⁸⁴ koska tuomioissa Egenberger oli kyse kahden yksityisen välisestä horisontaalisesta riidasta, jossa välittömällä oikeusvaikutuksella ei myöskään ollut merkitystä.⁸⁵

68. Näin ollen, jos sen jälkeen, kun ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on noudattanut velvollisuutta tehdä toimivaltansa rajoissa ”kaiken mahdollisen ottamalla huomioon kansallisen oikeuden kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja taatakseen” puitesopimuksen täyden tehokkuuden,⁸⁶ jäsenvaltion oikeus estää sitä edelleen takaamasta kantajalle perusoikeuskirjan 21 artiklasta johtuvia oikeuksia tai perusoikeuskirjan 47 artiklan perusteella tästä seuraavaa oikeussuojakeinoja, jäsenvaltion oikeuden asiaa koskevia säännöksiä on jätettävä soveltamatta. Jos ainoa jäsenvaltion oikeudessa annettu oikeussuojakeino, jolla voidaan vedota uskuntoon perustuvan syrjinnän kieltoon, sellaisena kuin sitä määrätään perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa, ja siihen liittyvän perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan mukaiseen oikeuteen tehokkaihin oikeussuojakeinoin, on määräaikaisten työsopimusten muuttaminen toistaiseksi voimassa oleviksi, siinä tapauksessa tämän oikeussuojakeinon on oltava käytettävissä.

69. Toistan, että tähänastinen oikeuskäytäntö, joka koskee puitesopimuksen 5 lausekkeen vastaisen määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön seurauksia oikeussuojakeinojen kannalta – ellei perusoikeuskirjaan sisältyviin oikeuksiin vetoamiseen liity mitään ongelmaa – on selvä. Siihen ei sisälly oikeutta määräaikaisten työsopimusten muuttamiseen toistaiseksi voimassa oleviksi.⁸⁷ Kuten julkisasiamies Kokott on äskettäin huomauttanut, jos kansalliset tuomioistuimet voisivat tunnustaa väärinkäytöksestä määrättäväksi seuraamukseksi sen, että yksittäistapauksessa määräaikainen työntekijä voidaan vakainaistaa, tällä olisi vakavia seurauksia pääsyyllä julkishallinnon palvelukseen ja samalla kyseenalaistettaisiin vakavasti valintamenettelyjen tarkoitus.⁸⁸ Kyseisen jäsenvaltion sisäiseen oikeusjärjestykseen on kuitenkin sisällyttävä muu tehokas toimenpide määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön estämiseksi ja tarvittaessa seuraamusten määräämiseksi siitä.⁸⁹

70. Se, mitä tässä ratkaisuehdotuksessa näin ollen ehdotetaan määräaikaisten työsopimusten toistaiseksi voimassa oleviksi muuttamisen osalta siinä tapauksessa, että määräaikaista työsopimusta on käytetty väärin puitesopimuksen 5 lausekkeen vastaisesti, koskee pelkästään sitä epätavallista tilannetta, jossa sopimusten muuttamatta jättäminen saattaa johtaa perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan ja siitä seuraavan, perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan mukaisen tehokkaita oikeussuojakeinoja koskevan vaatimuksen rikkomiseen.

⁸³ Ibid., 79 kohta.

⁸⁴ Tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 119 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. vastaavasti tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 79 kohta). Ks. viimeksi tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 64 kohta).

⁸⁵ Direktiivien horisontaalista välitöntä oikeusvaikutusta koskevasta jatkuvasta kiellosta ks. erityisesti tuomio 10.10.2017, Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745) ja tuomio 7.8.2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631).

⁸⁶ Tuomio 15.4.2008, Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, 101 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Ks. myös esim. tuomio 10.3.2011, Deutsche Lufthansa (C-109/09, EU:C:2011:129, 56 kohta); tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 69 kohta) ja tuomio 19.3.2020, Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2020:219, 121–124 kohta).

⁸⁷ Tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁸⁸ Ks. julkisasiamies Kokottin ratkaisuehdotus Sánchez Ruiz ym. (C-103/18 ja C-429/18, EU:C:2019:874, 84 kohta).

⁸⁹ Tuomio 11.2.2021, M.V. ym. (Perättäiset määräaikaiset työsopimukset julkisella sektorilla) (C-760/18, EU:C:2021:113, 58 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

71. Perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan osalta on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä ratkaista, heikennetäänkö pääasian oikeudenkäynnissä kyseessä olevissa olosuhteissa ja epätavallisesti kantajien oikeutta olla joutumatta syrjinnän kohteeksi uskonnollisen vakaumuksensa perusteella Italiassa käytössä olevalla oikeussuojakeinoja koskevalla sääntelyllä, jota nyt käsiteltävässä asiassa tarkastellaan. Uskontoon perustuvan syrjinnän kieltä on unionin oikeuden pakottava yleinen periaate,⁹⁰ jota jäsenvaltioiden on noudatettava soveltaessaan unionin oikeutta perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla.⁹¹

72. Kuten unionin tuomioistuin äskettäin toisti perusoikeuskirjan 21 artiklan yhteydessä, ”syrjintäkielto on vain erityinen ilmaus yleisestä yhdenvertaisuusperiaatteesta, joka on unionin oikeuden perustavanlaatuisen periaate, ja – – tämä periaate edellyttää, että toisiinsa rinnastettavia tapauksia ei kohdella eri tavalla eikä erilaisia tapauksia kohdella samalla tavalla, ellei tällaista kohtelua voida objektiivisesti perustella”.⁹² Yleinen syrjintäkiellon periaate vahvistetaan perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa.⁹³ Direktiivillä 2000/78 pelkäänsä konkretisoidaan sitä.⁹⁴

73. Tämän arvioiminen on jätettävä ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle, jolla on tiedossaan kaikkien 18 kantajien tilanteen kannalta merkitykselliset kaikki tosiseikat ja joka pystyy arvioimaan kyseessä olevan oikeussuojakeinoja koskevan sääntelyn käytännön vaikutusta kantajien kohteluun heidän uskonnollisen vakaumuksensa osalta. Annan kuitenkin seuraavat ohjeet sitä varten.

74. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on ratkaistava, johtavatko jäsenvaltion käyttöön ottamat rajoitukset, jotka koskevat määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön yhteydessä kantajien käytettävissä olevia oikeussuojakeinoja, siihen, että kantajia kohdellaan tosiasiallisesti tai oikeudellisesti uskontonsa perusteella eri tavalla kuin vertailuryhmää, ellei tälle ole objektiivista oikeuttamisperustetta.⁹⁵ Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkasteltava, onko kyseessä välittömästi tai välillisesti uskontoon perustuva erilainen kohtelu.⁹⁶ Erilainen kohtelu on perusteltua, ”kun se perustuu objektiiviseen ja kohtuulliseen perusteeseen eli kun se vastaa asianomaisessa lainsäädännössä hyväksyttävästi tavoiteltua päämäärää ja kun tämä erilainen

⁹⁰ Tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 36 kohta).

⁹¹ Ibid., 34 kohta.

⁹² Ks. tuomio 17.12.2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België ym. (C-336/19, EU:C:2020:1031, 85 kohta), jossa viitataan tuomioon 19.10.1977, Ruckdeschel ym. (117/76 ja 16/77, EU:C:1977:160, 7 kohta) ja tuomioon 16.12.2008, Arcelor Atlantique et Lorraine ym. (C-127/07, EU:C:2008:728, 23 kohta). Ks. myös julkisasiamies Poirares ratkaisuehdotus Marrosu ja Sardino (C-53/04, EU:C:2005:569, 37 kohta). Julkisasiamies viittasi tuomioon 13.7.1989, Wachauf (5/88, EU:C:1989:321, 19 kohta) ja tuomioon 14.12.2004, Arnold André (C-434/02, EU:C:2004:800, 68 kohta). Ks. lisäksi tuomio 21.11.2018, Diego Porras (C-619/17, EU:C:2018:936, 60 kohta).

⁹³ Tuomio 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, 47 kohta).

⁹⁴ Ibid. Kursivointi tässä.

⁹⁵ Ks. unionin tuomioistuimen lähestymistavasta syrjintää koskeviin kysymyksiin esim. tuomio 22.5.2014, Glatzel (C-356/12, EU:C:2014:350); tuomio 5.7.2014, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513) ja tuomio 29.4.2015, Léger (C-528/13, EU:C:2015:288).

⁹⁶ Tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 40 kohta). Ks. myös julkisasiamies Hoganin samassa asiassa esittämä ratkaisuehdotus (EU:C:2020:325, 75 kohta). Vaikka ennakkoratkaisupyynnössä mainitaan ainoastaan direktiivissä 2000/78 säädetty uskontoon tai vakaumukseen perustuva välitön syrjintä, jota unionin tuomioistuin arvioi viimeksi 22.1.2019 antamassaan tuomiossa Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43), direktiiviin 2004/78 liittyvä uskontoon perustuvaa välillistä syrjintää koskeva oikeuskäytäntö on edelleen merkityksellinen, koska myös kyseiseltä syrjinnältä suojataan perusoikeuskirjan 21 artiklassa. Ks. esim. tuomio 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, 32 kohta), jossa unionin tuomioistuin totesi, että ”jos Bougnaouin irtisanominen on perustunut kyseisessä yrityksessä voimassa olleen sisäisen säännön – jossa kielletään kaikenlaisten poliittista, filosofista tai uskonnollista vakaumusta osoittavien näkyvien tunnusmerkkien käyttäminen – noudattamatta jättämiseen, minkä selvittäminen on ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana, ja jos ilmeni, että tällainen näennäisesti puolueeton sääntö saattaa tosiasiaissa Bougnaouin kaltaiset tiettyä uskontoa tai vakaumusta tunnustavat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan, olisi katsottava, että kyse on direktiivin 2000/78 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua uskontoon tai vakaumukseen välillisesti perustuvasta erilaisesta kohtelusta (ks. vastaavasti tänään annettava tuomio G4S Secure Solutions, C-157/15, 30 ja 34 kohta)”.

kohtelu on oikeassa suhteessa asianomaisella kohtelulla tavoiteltuun päämäärään”.⁹⁷ Kuten edellä todettiin, olen kuitenkin jo sulkenut pois puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdan mukaisina ”perusteltuina syinä” hiippakunnan piispojen myöntämät soveltuvuustodistukset (edellä 61 kohta), katolisen uskonnon opetuksen valinnaisuuden (edellä 61 kohta) ja väitetyn joustavuuden tarpeen, jonka vuoksi 30 prosentilla katolisen uskonnon opettajista, kantajat mukaan luettuina, on oltava määräaikainen työsopimus (edellä 62 kohta). Sama vaikuttaisi pätevän erilaisen kohtelun objektiiviseen oikeuttamisperusteeseen, vaikka tämän todentaminen onkin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asia.

75. Vaikka tässä yhteydessä onkin tunnustettava katolisen uskonnon opetuksen asemaan liittyvät erityispiirteet, kuten se, että kyseessä on valinnainen aine (edellä 17 kohta), että sillä on erillinen ja erityinen arvostelujärjestelmä (edellä 13 kohta) ja että opettajat nimitetään yhteistyössä katolisen kirkon edustajien kanssa (edellä 9, 18 ja 19 kohta), ratkaisevaa on se, että katolisen uskonnon opettajat kuuluvat koulujen opetushenkilöstöön ja heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muilla opettajilla (edellä 13 kohta). Kantajien vertailuryhmän näyttäisivät siten muodostavan julkisten koulujen opettajat, jotka ovat työskennelleet määräaikaisen työsopimuksen perusteella yli 36 kuukautta.

76. Lopuksi vaikuttaa siltä, että pääasian oikeudenkäynti on epätavallinen siinä mielessä, että perusoikeuskirjassa annettua oikeutta eli sen 21 artiklan 1 kohdassa määrättyä uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kieltoa käytetään perusteena arvioitaessa niiden oikeussuojakeinojen yhteensopivuutta unionin oikeuden kanssa, joissa jäsenvaltiossa on käytettävissä unionin oikeuden aineelliseen määräykseen, nimittäin puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohtaan, vetoamista varten. Tavallisesti oikeussuojakeinojen perusoikeuskirjan mukaisuuden arviointi tapahtuu sen 47 artiklan yhteydessä. Täydellisyyden vuoksi huomautan, että se, että jäsenvaltiot veloitetaan noudattamaan perusoikeuskirjan 21 artiklassa määrättyjä kieltoja ottaessaan käyttöön oikeussuojakeinoja unionin oikeuteen perustuviin oikeuksiin vetoamista varten, ei merkitse unionin toimivallan ulottamista laajemmaksi perusoikeuskirjan avulla, mikä olisi SEU 6 artiklan ja perusoikeuskirjan 51 artiklan 2 kohdan vastaista.⁹⁸ Näin on siksi, että unionin oikeudessa määritettiin parametrit jäsenvaltioiden harkintavallalle unionin oikeuteen vetoamista koskevien menettelysääntöjen ja oikeussuojakeinojen osalta jo kauan ennen kuin perusoikeuskirjasta tuli sitova vuonna 2009, nimittäin jo vuonna 1976.⁹⁹ Tässä ratkaisuehdotuksessa esitettävällä ehdotuksella ei siten näytetä ulotettavan unionin toimivaltaa laajemmaksi perusoikeuskirjan 51 artiklan 2 kohdan vastaisesti.¹⁰⁰

77. Perusoikeuskirjan 47 artiklan mukaisesta oikeudesta tehokkaihin oikeussuojakeinoihin unionin tuomioistuin katsoi tuomiossa Sciotto, että jos työntekijöillä, jotka ovat joutuneet perättäisten määräaikaisten työsopimusten väärinkäytön kohteeksi, ei ole kansallisen lainsäädännön perusteella mahdollisuutta työsopimuksensa muuttamiseen toistaiseksi voimassa olevaksi eikä vahingonkorvaukseen, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä on toimivaltansa rajoissa yksilöidä jokin muu oikeussuojakeino, joka on riittävän tehokas ja varoittava keino puitesopimuksen määräysten mukaisesti annettujen oikeussääntöjen täyden tehokkuuden takaamiseksi.¹⁰¹ Se, että kansallisessa lainsäädännössä ei ole lainkaan tällaista

⁹⁷ Tuomio 29.10.2020, Veselibas ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁹⁸ Tästä kysymyksestä ks. julkisasiamies Saugmandsgaard Øen kattava analyysi ratkaisuehdotuksessa komissio v. Unkari (Maatalousmaiden käyttö- ja tuotto-oikeudet) (C-235/17, EU:C:2018:971, 64–112 kohta).

⁹⁹ Tuomio 16.12.1976, Comet (45/76, EU:C:1976:191).

¹⁰⁰ Ratkaisevaa on se, tuleeko unionin oikeuden soveltamisen yhteydessä esille perusoikeuskirjaan liittyviä kysymyksiä. Ks. esim. tuomio 25.10.2018, Anodiki Services EPE (C-260/17, EU:C:2018:864, 38 ja 39 kohta).

¹⁰¹ Tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 63–70 kohta).

oikeussuojakeinoa, olisi omiaan vaarantamaan puitesopimuksen 5 lausekkeen tavoitteen ja tehokkaan vaikutuksen.¹⁰² Tällaisessa tilanteessa tuomiossa Egenberger¹⁰³ tarkasteltujen periaatteiden mukaisesti olisi jätettävä soveltamatta kaikkia jäsenvaltion säännöksiä, jotka estävät määräaikaisten työsopimusten muuttamisen toistaiseksi voimassa oleviksi.

IV Ratkaisuehdotus

78. Katson näin ollen, että Tribunale di Napolin esittämiin kolmanteen ja neljänteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava seuraavasti:

Edellytys, jonka mukaan katolisen uskonnon opettajien on saatava hiippakunnan piispan hyväksyntä ennakoedellytyksenä julkisissa kouluissa opettamiselle, ei ole Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön (EAY), Euroopan teollisuuden ja työnantajain keskusjärjestön (UNICE) ja julkisten yritysten Euroopan keskuksen (CEEP) tekemästä määräaikaista työtä koskevasta puitesopimuksesta 28.6.1999 annetun neuvoston direktiivin 1999/70/EY liitteenä olevan puitesopimuksen 5 lausekkeen 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettu perusteltu syy määräaikaisten työsopimusten uudistamista varten. Pääasian olosuhteissa, ja koska puitesopimuksen 5 lauseke ei täytä edellytyksiä sille, että sillä olisi välitön oikeusvaikutus, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta jäsenvaltion lainsäädäntöön sisältyvää ehdotonta kieltoa, joka estää määräaikaisten työsopimusten muuttamisen toistaiseksi voimassa oleviksi, vain, jos muuttamatta jättäminen johtaa uskontoon tai vakaumukseen perustuvaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklan vastaiseen syrjintään ja jos perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisen kohdan vastaisesti ei ole käytettävissä tehokasta oikeussuojakeinoa tämän vääryyden korjaamiseksi, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on määritettävä. Siinä tapauksessa kaikkia jäsenvaltion oikeussääntöjä, joita ei voida tulkita perusoikeuskirjan 21 artiklassa määrätyn uskontoon tai vakaumukseen perustuvan syrjinnän kiellon ja sen rikkomista varten perusoikeuskirjan 47 artiklan ensimmäisessä kohdassa taattujen oikeussuojakeinojen mukaisesti, on jätettävä soveltamatta, mikä koskee myös luonteeltaan perustuslaillisia sääntöjä.

¹⁰² Tuomio 25.10.2018, Sciotto (C-331/17, EU:C:2018:859, 66 kohta).

¹⁰³ Tuomio 17.4.2018, Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257).